

GABJAUJIS - darbų jaujoje globėjas

Sinonimai: Jagaubis, Gavėnas. Vardas kildinamas iš „jauja“ ir „gaubti“. XVII a. autorius Matas Pretorijus mano, kad tai vyriškos lyties mitinė būtybė, globojanti javus bei pastatus, kur jie laikomi. Jam aukojamas juodas, baltas, margaplunksnis, tik ne raudonas gaidys (kad išvengus pastatų gaisro). Tai daroma pabaigus darbus jaujoje. Žemaitijoje dar neseniai būdavo praktikuojamas linksmas „kuršio“ nešimo paprotys. „Kuršis“ – šiaudinė žmogaus dydžio lėlė, aprenpta palaikiais rūbais. Jam ant kaklo kabinamas pašaipiai ir juokingai surašytas testamentas. „Kuršis“ nunešamas tiems kaimynams, kurie atsilieka vėlyvo rudens darbuose jaujoje – pagrindinai linų mynime ir šukavime. Tikėtina, kad šis paprotys kilo iš Gabjaujo stabo „išvarymo“ po krašto krikšto. Tas pats pasakytina apie aukštaičių Gavėno „išvarymą į Kuršą“ per Užgavėnes. Todėl Gabjaujo įvaizdis – pamėklė iš linų stiebelių ar šiaudų. Jo atributai – linų pluošto apdorojimo įnagai – mintuvai, brauktuvė, šukos.

Gabjaujis, kaip rodo jo pavadinimas (šaknis *gab-* tokia pati, kaip *Gabijos*) nurodo sąsajas su ugnimi. Šiuo atveju ta ypatinga ugnimi, kuri kūrenama (kurstoma) jaujoje, klojimo arba daržinės viduje esančioje, ypatinga stulpų ir balkių konstrukcija atribotame plote stovinčioje krosnyje. Taip džiovinami suvežti javai, linai ir kt.

Šis džiovinimas, ugnies kūrenimas – ypatingai pavojingas, bet svarbus. Stulpų konstrukcija atitinka vartus (duris), kurių ribos ugnis negali peržengti, kartu kalbame ir apie ypatingą (nedidelę) patalpą, kuri susidaro priešais jaujos krosnį. Ši iš esmės panaši į duonkepę, turi didelę, plačią ir aukštą „kaktą“, kurioje dega ugnis, tolyn į galą tęsiasi likusi krosnies dalis, masyvi, viršuje plokščia.

